

در اقتصاد ایران و در ادوار مختلف همواره یکی از شعارها و اهداف بسیار مهم دولت‌ها، حمایت از تولید ملی بوده است. تحقق این هدف به ابزار و برنامه‌های خاص خود نیاز دارد. این که آیا تلاش دولت‌ها در راستای پیگیری و به ثمر نشستن این هدف موثر بوده یا خیر به مطالعه مفصل‌تری نیاز دارد. اما یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین ابزار دستیابی به این هدف، برخورداری از منابع مالی کافی و مناسب برای بخش تولید است.

در خصوص منابع مورد نیاز برای بخش تولید کشور و تامین این منابع، مسائل و مشکلات بسیاری وجود دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، وابستگی بسیار زیاد اقتصاد ایران به بانک‌ها برای تامین منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری است. در توضیح این موضوع اینگونه بیان می‌شود که اقتصاد ایران بانک‌محور است و نقش بانک‌ها در ایجاد تحرک در بخش مولد کشور بسیار برجسته است. لذا باید به صورتی برنامه‌ریزی شود که توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها به بخش مولد بهبود و ارتقاء پیدا کند. اما بانک‌ها در حال حاضر با مشکلات متفاوتی مواجه هستند که کمبود سرمایه، کفایت سرمایه (CAR)^۱ پایین، مطالبات معوق، بالا بودن میزان بدهی دولت به بانک‌ها و... از جمله آن‌ها هستند.

در سالیان اخیر دولت تلاش کرده است تا با اتخاذ برخی از سیاست‌ها به شیوه‌ای اقدام کند که برخی از این مشکلات نظیر کمبود سرمایه مرتفع شود که آخرین آن، لایحه اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور است. این لایحه دارای ابعاد و موضوعات مختلفی است که افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی از جمله آن‌هاست. در تبصره (۳۵) بند (الف) اینگونه آمده است:

"به دولت اجازه داده می‌شود از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، پس از کسر منابع لازم برای اجرای ماده (۴۶) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱ و کسر مازاد تسعیر ناشی از منابع ارزی بلاوصول و یا بلوکه شده و یا مصادره شده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و پیش‌بینی منابع لازم برای تامین هزینه‌های یکسان‌سازی نرخ ارز (در صورت اجرا)، مطالبات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از بانک‌ها را برای تسویه مطالبات قانونی این بانک‌ها از دولت و افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی و همچنین بخشودگی سود تسهیلات تا یک میلیارد (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال، حداکثر تا سقف چهارصد و پنجاه هزار میلیارد (۴۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به شرح جدول شماره (۱) با رعایت بندهای زیر تسویه نماید:

۱- افزایش پایه پولی از این محل به هر صورت ممنوع است.

۲- تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت، تنها پس از احراز قانونی بودن مطالبات و تایید سازمان حسابرسی قابل انجام است.

۳- افزایش مانده بدهی دولت و شرکت‌های دولتی به هر یک از بانک‌ها و بانک مرکزی در پایان سال ۱۳۹۵ نسبت به ارقام پس از اجرای این قانون ممنوع است.

^۱ - Capital Adequacy Ratio

این نسبت حاصل تقسیم سرمایه پایه به مجموع دارایی‌های موزون شده به ضرایب ریسک برحسب درصد است.

۴ - بخشودگی سود تسهیلات مذکور منوط به بازپرداخت اصل تسهیلات است و کلیه جریمه های متعلق به این تسهیلات در زمان تسویه بخشوده می شود.

۵ - گزارش اجرای هر مرحله از تسویه مطالبات و افزایش سرمایه باید در مقاطع سه ماهه به دیوان محاسبات کشور، کمیسیون های برنامه و بودجه و محاسبات و اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارائه شود. نظارت بر حسن اجرای این تبصره برعهده دیوان محاسبات کشور می باشد.

۶ - وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است در اجرای ماده (۱۰۳) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱ منابع استفاده شده از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را در صورت حساب عملکرد بودجه درج کند.

۷ - نحوه اجرای این تبصره بر مبنای آیین نامه ای است که به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان برنامه و بودجه کشور و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تصویب هیات وزیران می رسد.

جدول شماره (۱): ارقام مربوط به تسویه مطالبات بانک مرکزی، بانکها و افزایش سرمایه دولت به تفکیک بانکها

(هزار میلیارد ریال)

نام بانکها	حداکثر تسویه مطالبات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از بانکها	حداکثر تسویه مطالبات قانونی بانکها از دولت	حداقل افزایش سرمایه دولت در بانکها
ملی ایران	۹۳/۸	۹۳/۸	۰
سپه	۴۵	۳۱/۵	۱۳/۵
پست بانک	۰	۰	۰
کشاورزی	۹۶/۶	۸۰/۲	۱۶/۴
صنعت و معدن	۲۰/۴	۰/۶	۱۹/۸
توسعه صادرات	۱۰/۲	۱/۴	۸/۸
توسعه تعاون	۱	۰	۱
صادرات ایران	۲۵	۲۵	۰
تجارت	۳۵/۹	۳۵/۹	۰
ملت	۱۷/۲	۱۷/۲	۰
رفاه کارگران	۵/۲	۵/۲	۰
مسکن	۰	۰	۱۰۰
مجموع بانکها	۳۵۰/۳	۲۹۰/۸	۱۵۹/۵

مأخذ: قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور.

نظر به این که بخش تولید کشور به‌رغم وجود نقدینگی هزار هزار میلیارد تومانی، با کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش مواجه است، فارغ از تمام بحث‌های مترتب بر این قانون از منظر اقتصاد سیاسی، افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی اگر در یک فضای که بانک‌ها منابع خود را در بخش مولد اقتصاد کشور و نه در امور شرکت‌داری به‌کار گیرند، می‌تواند تحرک لازم را در اقتصاد فراهم کند. بدین صورت که تامین منابع مالی بنگاه‌های تولیدی در شرایط کنونی می‌تواند بنگاه‌ها را از وضعیت رکود خارج کند. افزایش سرمایه دولت در بانک‌ها می‌تواند از دو جهت: ۱ - افزایش توان اعتبار و ۲ - کفایت سرمایه بانک‌ها را تقویت کند.

به‌طور کلی افزایش سرمایه بانک‌های دولتی ضمن بهبود نسبت کفایت سرمایه، توان اعتباردهی این بانک‌ها را افزایش می‌دهد و بهبود نسبت کفایت سرمایه باعث می‌شود سقف اعطای تسهیلات و نقدینگی موجود در بانک افزایش پیدا کند. مزیت این سیاست در این است که با توجه به شرایط کنونی حاکم بر بانک‌ها به لحاظ محدودیت منابع مالی و به‌تبع آن، محدودیت‌های مالی حاکم بر بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی و دسترسی محدود به منابع بانکی، افزایش سرمایه بانک‌های دولتی سبب می‌گردد محدودیت‌های این‌چنینی تا حدودی کاهش پیدا کند و حجم تسهیلات اعطایی به عوامل اقتصادی افزایش و زمینه خروج کشور از رکود اقتصادی تسهیل شود.

جمع بندی

اقتصاد ایران برای تامین منابع مورد نیاز برای فعالیت خود به منابع بانکی وابسته است و نقش بازار سرمایه در تامین این گونه منابع بسیار اندک است. با توجه به بانک محور بودن اقتصاد کشور به طور عام و بخش مولد به صورت خاص، برخورداری بانک‌ها از منابع کافی می‌تواند در بهبود وضعیت بخش تولید موثر باشد. در سالیان اخیر دولت تلاش کرده است که با به کارگیری سیاست‌های مختلف، منابع بانک‌ها را تقویت کند و از این طریق دسترسی بخش تولید به منابع بانکی تسهیل شود.

این موضوع در تبصره (۳۵) قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و اگر از این قانون به درستی استفاده شود، باعث می‌شود که افزایش سرمایه بانک‌های دولتی اتفاق بیافتد و این نیز خود باعث می‌گردد نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها ارتقا و توان اعتباردهی بانک‌ها نیز بهبود پیدا کند.

به طور کلی برای موفقیت این قانون و رسیدن به هدف واقعی این قانون لازم است بانک‌ها از مقوله شرکت‌داری خارج شوند و به جایگاه واقعی خود برگردند و اجرای وظیفه اصلی خود را مورد توجه قرار دهند. در غیر این صورت امکان موفقیت این سیاست بسیار اندک است.